

United States Holocaust Memorial Museum

Interview with Irena Nenartienė
RG-50.473*0248

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Alicija Žukauskaitė: Pirmiausia norėjau pasisveikinti ir paprašyti prisistatyti – koks jūsų vardas ir pavardė.

Irena Nenartienė: Aš esu Irena Biliušytė-Nenartienė.

Alicija Žukauskaitė: Kurias metais esate gimusi?

Irena Nenartienė: 1932 birželio 24 d.

Alicija Žukauskaitė: Ir kur?

Irena Nenartienė: Šakių apskrity, Griškiabūdžio valsčiuje, Vidgirių kaime.

Alicija Žukauskaitė: Mes su jumis buvome susitikę prieš keletą mėnesių, ir jūs mums pasakojote apie tragiškus įvykius, kurie atsitiko jūsų kaime pačioj karo pradžioj. Ir mes dabar grįžome tam, kad užrašytume jūsų prisiminimus. Ar galėtumėte dar kartą papasakoti, kas atsitiko tą tragišką dieną?

Irena Nenartienė: Man buvo devyneri metukai, bet tai buvo tokie baisūs įvykiai, kad beveik 70 metų praėjus atrodo, kad šiandien viskas buvo. Prisimenu taip, kad pirmąjį karo dieną, birželio 22-ą... Mes gyvenome Vokietijos pasieny, penkiolika kilometrų nuo mūsų namų iki Vokietijos, ir staiga pradėjo lėktuvai lėkt, staiga granatos pradėjo krist, ir aišku visiem – karas. Mūsų labai didelis ūkis buvo, ir mes gyvenome prie didelio vieškelio. Vieškelis vedė į Kauną. Pas mus buvo daug žmonių, dvi tarnaitės, tėvelis, mamytė, trys vaikai. Ir pakinkė vežimą, į jį pasodino močiutę, tėvelio mamą, kuri negalėjo vaikščioti, nes jai buvo lūžusi koja. Ir mes nusprendėme važiuoti iš to prie pat vieškelio esančio ūkio. Už kokio kilometro mamytės tėviškė buvo, kitam kaime. Mes ruošėmės važiuot, ir nuvažiuom gal kokį penkiasdešimt metrų, ten buvo toks prūdas, kaip suvalkiečiai sako, labai didelis, ir staiga pradėjo granatos krist. Lėktuvai skrenda, granatos krenta. Čia pat gyvuliai mūsų ganosi, matom, viena karvė nukrito, kitas arklys nukrito, ir viskas. Ir staiga pasibaigė viskas. Tada jau mes nevažiuom į tą mamytės tėviškę, sugrįžom atgalį mūsų kiemą, ir čia staiga raiti, pėsti vokiečių kareiviai. Aš nežinau, ar galiu sakyti, bet pasakojo tėvelis, sakė, labai laukėm vokiečių, kadangi žinojom, kad esam įrašyti į sąrašus, - vežė į tą Sibirą, ir buvo labai baisu, visi kažkaip bijojo. Ir atrodė, kad ateis vokiečiai, tai bus išganymas, jie mus išgelbės. Na, ir vokiečių kareiviai tokie buvo linksmi, aš kaip šiandien prisimenu, mus, vaikus, saldainiais apdalijo, paskui, kai tarnaitės karves pamelžė, tai jie gėrė tą pieną, taškėsi pienu, - tokie buvo linksmi, atrodo, ir dabar juos matau, pilnas kiemas kareivių. Ir tik staiga pradėjo šaudyt ir visi namai užsidedė, - gyvenamas namas, tvartas, kluonas, visi namai apimti liepsnos. Tada tėvelis greitai griebė tą vežimą, kur sėdėjo jo mamytė, išvežt iš kiemo. O mes, vaikai, su mamute nubėgom į kitą pusę mūsų to namo. Ir kaip staigiai pasigirdo tie šūviai, taip staigiai nustojo, bet supleškėjo visi namai, vien tik pelenai liko. Ir tada žiūrim – tėvelio nėra. Tėvelis išvežė vežimą su mamute ir ruošėsi grįžt atgal į kiemą, ir jį sušaudė. Nušovė jį.

Alicija Žukauskaitė: Kas padegė tuos namus ir kas nušovė tėvelį?

Irena Nenartienė: Kas? Vokiečiai, kareiviai, tie patys linksmi kareiviai. Už tat aš jums noriu pasakyti, kokie jie buvo linksmi, kokie jie buvo nuoširdūs, puikūs mūsų akimis ir visų kitų.

Alicija Žukauskaitė: Tai kas atsitiko?

Irena Nenartienė: Paskui sužinojom. Pas mūsų kaimyną už pusės kilometro iš valsčiaus buvo atėjęs ten tokios merginos draugas, Marytės tokios, ir kai į jų kiemą atėjo vokiečiai, jis turėjo ginklą ir sužeidė vieną labai aukštą vokiečių karininką. Ir, pasirodo, šitas

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

karininkas įsakė aplinkui sušaudyti visus vyrus ir sudeginti ūkius. Va, užtat šitaip tos baisybės visos prasidėjo.

Alicija Žukauskaitė: Tai kiek ūkių sudegino ir kiek vyrų sušaudė?

Irena Nenartienė: Mūsų Vidgirių gaime, atrodo, septynis... Aš turiu viską užsirašius, aš galiu parodyti, jei jums reikėtų.

Alicija Žukauskaitė: Ne, sakykit, ką prisimenat.

Irena Nenartienė: Ką aš prisiminsiu, man buvo devyni metukai. Mūsų kaime sušaudė devynis ar septynis; šalia Smilgių kaimas, ten, kur gyveno ta mergina su savo tėvais, ten šešis sušaudė. Na, ir kokius gal septynis ūkius sudegino.

Alicija Žukauskaitė: O paskui juos laidojo vieną dieną ar skirtingai?

Irena Nenartienė: Dar kas man įstrigo į mano vaiko atmintį, tai laidotuvės. Kadangi pro mus ėjo labai didelis vieškelis... Mes tada... Visi namai buvo sudegę, tai pas kaimynus tėvelį nusivežė, ten buvo pašarvotas. Ten buvo mamytės labai gera draugė, vaikų draugai, ir mes pas tuos kaimynus tris dienas buvom. Ir paskui, kada laidojom, pravažiavom pro mūsų kiemą, ir aš prisimenu, kadangi mes buvom pats pirmas ūkininkas, kuriuos sudegino ir sušaudė tėvelį, - didžiulė virtinė vežimų su karstais. Aš ir dabar matau tuos karstus. Ir tada lėtai lėtai visi pajudėjom į Griškabūdį, Griškabūdžio kapines. Ne visus laidojo Griškabūdžio kapinėse. Tuos, kuriuos sušaudė Smilgių kaime, ten šalia buvo kitas miestelis, Palubiai. Tai juos į Palubius vežė, o čia, aš dabar neprisimenu, kiek ten buvo vežimų, bet karstai, karstai, karstai, o ant tų karstų sėdi artimieji. Nuvežė į Griškabūdį, netilpo bažnyčioje karstai, ir visi karstai buvo išrikiuoti Šventoriuje. Aš turiu ir tėvelio kapo nuotrauką.

Alicija Žukauskaitė: Sakykit, o kokių jums dar teko matyt nusikaltimų prieš civilius gyventojus?

Irena Nenartienė: Mes nematėm tų nusikaltimų, miškai nuo mūsų buvo toliau.

Artimiausias miškas, kur miškiniai slėpėsi, buvo gal 10 km, tai mes nematėm tų baisių įvykių.

Alicija Žukauskaitė: Jūs kalbat miškiniai. Jei aš teisingai suprantu, tai miškiniai buvo po karo.

Irena Nenartienė: Tai partizanai.

Alicija Žukauskaitė: Bet aš turiu omeny dar vokiečių okupacijos metais.

Irena Nenartienė: Karo metu? O ką, klausykit, mes gyvenom pas tuos kaimynus gal kokius du ar tris mėnesius. Paskui taip buvo. Tėvelio brolis, buvęs Seimo narys, buvo pabėgęs į Vokietiją su savo šeima. Jis grįžo su kariuomene, jis buvo kariškis. Buvo miškų urėdas. Jis gyveno Kaune. Ir tada tiem padegėliam kažkaip skirdavo tos medienos. Na, ir pas mus atsirado gyvenamas namas, paskui pastatė kluonus naujus, čerpėm dengtus, tvartą. Tokie gražūs buvo namai, kad, kai užėjo rusai, mus vežė į Sibirą, nors tėvelį vokiečiai sušaudė, kadangi daug žemės ir didelis ūkis.

Alicija Žukauskaitė: Aš žinau, kad netoli jūsų buvo miestas Šakiai.

Irena Nenartienė: A, Šakiai. Tai nuo mūsų 15 km. Griškabūdis trys kilometrai, o Šakiai 15.

Alicija Žukauskaitė: Sakykit, ar gyveno Šakiuose žydai?

Irena Nenartienė: Ir Griškabūdy gyveno, ir Šakiuose gyveno.

Alicija Žukauskaitė: Ar jūs matėte, kas su jais atsitiko, kai užėjo vokiečiai?

Irena Nenartienė: Nieko mes nematėm, nes aš dar buvau mažas vaikas, aš ėjau į trečią mokyklos klasę Griškabūdy, o paskui išlaikiau egzaminus į antrą Šakių gimnazijos klasę.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Tai gyvenau Šakiuose viena, man buvo gal 11 metų. Ėjau į gimnaziją. Tai ten nuo Šakių, važiuojant link Gelgaudiškio, miškelis toksai buvo. Tai mums pasakodavo, žinoma, mokytojai nepasakodavo, bet gyventojai, pas kuriuos gyvenom, pasakodavo, kad ten, tam miškelyje, vokiečiai šaudydavo žydus. Bet tik girdėjosi salvės, mes tai nematėm. Ten suaugusiem negalima būdavo eiti į tą miškelį, ką mes, vaikai...

Alicija Žukauskaitė: Ar jūs šūvius girdėjote vieną kartą, ar bent kelis kartus?

Irena Nenartienė: Mes girdėjom, maždaug porą dienų tas šaudymas vyko. Tiktai žmonės pasakojo, kad ten suvežė žydus ir iš Šakių, ir iš Griškabūdžio, ir iš kitur, patiem reikėjo išsikasti duobes, ir juos šaudė. Mums buvo baisu labai, žinoma, tiek baisu, kiek tokio amžiaus vaikui.

Alicija Žukauskaitė: O gal jūs matėt, kas atsitiko su žydų turtu Šakiuose? Su žydų daiktais, namais kas atsitiko, kai jau jų nebeliko Šakiuose?

Irena Nenartienė: Ne, nematėm. Aš žinau, kad vokiečių laikais buvo atėjusi vaistininko iš Griškabūdžio duktė, tokia labai graži žydaitė. Tai mamytė sakė, kad ji žydaitė, kad negalima niekam pasakoti. Ji, reiškia, atėjo pas mus. Bet ko ji atėjo? Pas mus negalima buvo slėptis, kadangi miškų jokių nebuvo. Mes prie labai didelių vieškelių gyvenom. Ir ji išėjo, ta mergaitė. Prisimenu, kad šviesiaplaukė buvo ir labai labai graži.

Alicija Žukauskaitė: Ar ji atėjo jau po to, kai Griškabūdyje neliko žydų, ar prieš tai?

Irena Nenartienė: Žinokit, aš tikrai neprisimenu, tik prisimenu tą žydaitę, mamytė sakė – vaistininko duktė, ir ji buvo labai graži man. Ką ten vaikas devynių metų gali prisiminti?

Alicija Žukauskaitė: Kai jūs atvažiavote mokytis į gimnaziją į Šakius, ar tuo laiku Šakiuose dar gyveno žydai?

Irena Nenartienė: Aš negaliu pasakyt jums tiksliai, ar gyveno, ar ne. Zimanas kitoj gatvės pusėj gyveno, bet ar jis vokietis, ar žydas, negaliu pasakyt. Pavardę prisimenu jo. O mamytė nuomojo kambarį man pas...

Alicija Žukauskaitė: Tai gerai, tas Zimanas visą karą ten gyveno?

Irena Nenartienė: Taip, gyveno. Paskui tą mūsų Šakių gimnaziją sudegino.

Alicija Žukauskaitė: Jūs man pasakykit, kaip Zimanas gyveno visą laiką, taip ir jūs gyvenot visą laiką?

Irena Nenartienė: Kai pasibaigė karas...

Alicija Žukauskaitė: Tai aš suprantu, kad jūs neprisimenat, ar žydai gyveno ar negyveno.

Irena Nenartienė: Kadangi mes su jais nebendravom, mes nežinom. Aš manyčiau, kad kurių neįskundė, kurie sugebėjo pabėgti, kurių neišvežė į tuos getus, tai jie, turbūt, gyveno. (...)Tokio amžiaus vaikams nerūpėjo, ar čia gyvena žydai, vokiečiai ar lietuviai, visi vienodi atrodė. Bet tą begalinį džiaugsmą, pamačius vokiečius, tai aš prisimenu, visos šeimos džiaugsmą.

Alicija Žukauskaitė: Ačiū už pokalbį.